

Büki Erzsébet

HADVEZÉREK ÉS TÜZÉREK

Beszélgetés Csikány Tamás hadtörténésszel

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc korában búvárkodók közül az utóbbi években több fiatal hadtörténész publikálta gyűjtőmunkáját, közreműködött kisebb-nagyobb tanulmánykötetek létrejöttében, s az évforduló tiszteletére már rendezik azokat a más, újszerű kutatásait, melyek a rendezvények mellett ünnepivé tehetik a megemlékezéseket. Közöttük van Csikány Tamás őrnagy, a hadtudományok kandidátusa, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Hadművészettörténeti Tanszékének oktatója. Vele Jellacic altábornagyról beszélgettünk.

Lehet még újat mondani Jellacic tevékenységéről?

Tény, hogy nem ismeretlen történelmi személyiségről kérdez, de a magyar szabadságharc idején elért pozícióját talán objektívebb oldalról tudom elemezni. Az köztudott, hogy Jellacic katonai és politikai útját, történelmi szerepét a horvát és a magyar történelem merőben más álláspontból közelíti meg. Ő a horvát nép nagy történelmi alakja, nemzeti mozgalmuk jelképe, míg a magyar köztudatban úgy él, mint az 1848 tavaszán kivívott magyar függetlenség ellen katonai erővel elsőként fellépő császári-királyi tábornok. Ez a kettős megítélés is jól példázza, hogy egyes történelmi időszakokban milyen módon és milyen mélységben ütköznek egymással - Európának erre a térségére igen csak jellemzően - a nemzeti érdekek, a fejlődés vélt vagy valóságos útjai. Különösen igaz ez abban a helyzetben, amikor egy kívülálló, de a térség felett uralkodó hatalom, jelen esetben a bécsi császári udvar az „oszd meg és uralkodj!” ősi elve alapján igyekszik összekuszálni és a maga érdekében kihasználni a kialakult tisztázatlan, nehezen átlátható, kényszerű, vagy a szerves fejlődés útján bekövetkezett változásokat. Ígérgetések, hitszegések, engedmények és szigorítások, kitüntetések és kivégzések jellemzik azt a politikát, amellyel szinte pillanatokon belül szembeállították a horvát és magyar vezetőket és ezzel együtt a két népet.

Jellacic tábornagy ellentmondásos szerepe katonai pályafutása alatt többször is megfigyelhető. Látványos győzelmek és vereségek, nagyfokú önállóság, de a parancsok önkényes felülbírálása, kezdeményezőkézség és a legegyszerűbb feladatok hibás megoldása egyaránt jellemzik. Sokszor él, sőt visszaél azzal, hogy horvát bántként nem egyszerű hadtest parancsnokként keze-

lik, hanem politikailag is meghatározó jelentőségű méltóságként. Talán ez utóbbi tisztségének köszönhető, hogy megmaradt beosztásában, sőt egy hadsereg vezetésével is megbízták.

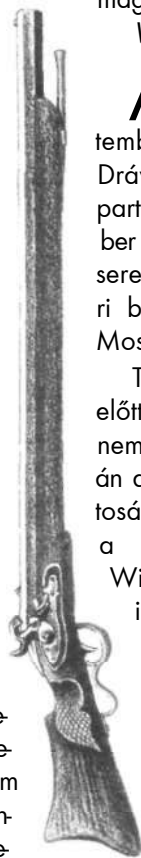
Mit tudunk Jellacic 1848 előtti pályafutásáról?

Katonai tanulmányait - mint annyian mások - a bécsújhelyi Theresianumban végezte. 1819-től tisztként különböző lovas és határőr ezredeknél - 1842-től mint ezredparancsnok - szolgált. 1848-ban már horvát-szlavón-dalmát bánt volt, s V. Ferdinánd altábornaggyá nevezte ki. Ebben a minőségében tagadta meg az engedelmességet a hivatalba lépő első független magyar kormánynak. Az udvar ellenlépéseit ekkor még korainak tartotta, így megfosztották méltóságaitól. Az itáliai hadszíntéren aratott osztrák győzelmek hatására 1848 szeptemberében fordult a kocka, az udvar politikája egyre magyarellenesebb lett, hiszen készen állt a cél: a birodalom egységét helyre kell állítani! Ehhez többek között - eszközként - Jellacicot kívánták felhasználni. Még szeptemberben visszakapta címeit és felhatalmazás nélkül kezdte gyűjteni határőr, nemzetőr és népfelkelő csapatait egy magyarországi bevonuláshoz.

Vannak-e újabb adatok?

Az 1848. szeptember 11-étől, 1849. július 14-éig tartó időszakot tekintettem át. Azzal a szeptemberi nappal kezdtem, amikor Légradnál átkelt a Dráván, és szinte akadálytalanul vonult a Balaton két partján Székesfehérvár felé. Mint köztudott, szeptember 29-én Pákozdnál egy sebtében felállított magyar seregtől vereséget szenvedett, így a tervezett budavári bevonulás elmaradt. Komárom felé vonult el, és Mosonmagyaróváron érte a bécsi forradalom híre.

Természetes, hogy a császárvárosba sietett, de előtte a gyenge harcértéket képviselő felkelőkből és nemzetőrökből álló csapatait hazaküldte. Október 3-án az uralkodó a bánt Magyarország teljhatalmú biztosává nevezte ki, s mindent megtett, hogy Jellacicot a nyílt leszámolás eszközeként használja. Míg Windisch-Gratz tábornagy a fősereggel Buda felé indult, Jellacic hadteste 1849 telén megverte a Muraközben felrendelt Perczel Mór tábornok vezette magyar hadtestet, majd a tavaszi hadjárat idején Windisch-Gratz és Jellacic többször is szembekerült egymással, mert eltérő elképzelésük volt a magyar hadsereg helyzetéről, céljairól, s főként arról, hogy mindezt a császári-királyi csapatok hogyan kezeljék. Az osztrák hadak fő-

parancsnoka, Welden tábornok - engedve Jellacic kérésének - az 1. hadtestet a Délvidékre utasította, ahol mintegy 40 000 fővel megalakult a déli hadsereg. A szerb felkelőkre támaszkodva a táborszer-naggyá kinevezett Jellacic itt sikeresen tevékenykedett; újra megverte Perczeit, egész Bácskát elfoglalta, amiért feltűzhetette a Mária Terézia rendet. 1849. július 14-én azonban jelentős vereséget szenvedett. Ezután visszavezette csapatait a Dunántúlra, és a szabadságharc történetében a továbbiakban már nem játszott szerepet.

Ha szigorúan a hadieseményeket nézzük, ezek a tények szinte mind ismertek...

Igaz, de én elsősorban csak a katona szempontjából vittem végig az eseménysort. Azt az embert állítottam ide, aki kevésbé volt politikus, pedig annak is tartották, akit az udvar, mint ízig-vérig „fekete-sárga ember”-t hol felmagasztalt, hol mellőzött, akinek - ha jól megnézzük - tulajdonképpen nem is igen voltak kiemelkedő katonai képességei, aki az udvar számára többször volt teher, mint győzelmi lobogó, s akinek a személyiségében klasszikusan egybemosódott a báni méltóság és a hadvezéri szerep. S nem biztos, hogy ezt ő így is akarta. A bécsi udvar iránti mérhetetlen hűsége egyáltalán nem gátolta meg abban, hogy önös módon nem egy hadparancsot félreértelmezzon.

*

Csikány Tamást igazán a szoroson vett tűzeri tevékenység érdekli. A Magyar Honvédség állományában eltöltött hét évnyi csapatszolgálat ideje alatt a gyakorló tűzértisztként össze tudta vetni múlt századi elődeinek tapasztalatait a mai modern haditechnikával. Ezért kérdeztük: a szabadságharcnak mennyire volt fontos eleme a lőszerutánpótlás?

A hadművészet egyik kevésbé látványos, de meghatározó eleme az ellátás, az utánpótlás. 1849-ben pedig ez egyértelműen döntő tényezővé vált. A csapatok lőszerellátása a szabadságharc alatt a hadügy más területeihez hasonlóan - minden igyekezet ellenére sem működött zökkenőmentesen. Ne mondjak mást: míg a csapatoknál hiány volt, a közbeeső raktáraknál a készletek rendelkezésre álltak. Mivel alig lehetett meghatározni, mennyi lőszer fogyott, mennyit használtak az ostromoknál, a felhasználásra csak következtetni lehet. Ha például a tavaszi hadjárat minden csatájára és ütközetére az osztrák értékkel számolunk (egy löveg: 30-40 lövedék!), akkor a hadsereg tűzéri lőszer felhasználása a 20 000-t nem haladta meg. Kevés parancs született ebben a tárgyban, részletes szabályozás sem volt, a tűzérparancsnokok felkészültsége is sok kívánnivalót hagyott maga után. S ha ehhez hozzáteszem, hogy általában egyre nőtt a főhadiszállás és a hadsereg tábori raktára közötti távolság, akkor még inkább érthetőek a problémák. Lőszerszállí-

táshoz lakossági szekereket vettek igénybe, de a fogatok kiállítása sokáig tartott. Rossz utakon, mert hajón és vonaton ez akkor még kevésbé volt megoldható. Így aztán előfordult, hogy bizonytalanul, vagy egyáltalán nem - mint 1849 áprilisának végén - ért oda az igényelt muníció. A kevés tapasztalattal rendelkező hadsereg- és hadtestparancsnokság rábízta az utánpótlás megszervezését tűzparancsnokaira, akik viszont ehhez sem megfelelő állománnyal, sem információval nem rendelkeztek. Az idősebb parancsnokok - Dembinszky, Vetter, Bem - intézkedése in látszik, hogy jobban ismerték a tartalékokkal kapcsolatos tennivalókat, ők azonban más okból, nem sokáig vezették a fősereget. Egyébként mindegyik hadseregnél nagy hiány volt szakképzett tűzértisztben, de tűzérparancsnokban is, így előfordult, hogy a helyzet rossz megítélése okozott lőszerhiányt, majd megfutamodást.

Őn a várharcokkal is foglalkozott.

1848-49 történetében a legjellemzőbbek azok a gyorsan végrehajtott hadjáratok, amelyek során csaták, ütközetek követték egymást, amelyekben szinte hetek alatt megyék, országrészek cseréltek gazdát.

Érthető, hogy még ma is ezek a hadiesemények állnak a kutatások homlokterében. A várak, erődök közül a 19. század derekán csak azok őrizték meg pozíciójukat, amelyek az ország védelme szempontjából kulcsfontosságúak maradtak, illetve amelyek képesek voltak a hadmozdulatokat biztosítani, támogatni. Én szívesen foglalkozom a várostromokkal, s már ezideig is végeztem kisebb-nagyobb összegzéseket. Például: az ostrom megkezdése csak akkor volt célszerű és kecsegtetett eredménnyel, ha a vár nagyságával arányos ostromtűzér-ség, meg az ostromlók háromszoros erőfölénye rendelkezésre állt. Temesvár ostromát részletesen feldolgoztam, érdekelt a Dél-Magyarországnak és Erdélynek is fontos vár szomorú sorsa. Mint tűzér, természetesen utánajártam a felhasznált lőszer mennyiségnek, és vizsgáltam a szakemberek számát is. A három és fél hónapig tartó körülményes és ostrom ideje alatt a várból az osztrák védők 41 322 lövést adtak le, ebből több mint 16 ezer bomba és gránát volt. A magyaroké pontosan nem ismert, de feltehetően ezt a számot nem közelíti meg, hisz a lövegállományuk csak fele volt a védőkének. A magyar ostromsereg az V hadtest, amelyikről pontosan tudni, hogy az 59 főnyi tábornoki és tisztii beosztásból csak 17 fő volt tűzértiszt (egyben ütegparancsnok is), ezért nem is jutott belőlük minden üteghez. A tűzéri adatok igen fontosak, mert a számok mögött ott húzódnak az okok és okozatok, így ma már úgy ítéljük meg, hogy a Vécsey tábornok vezette hadtest aligha tehetett többet Temesvár elfoglalása érdekében. Bár a rendelkezésre álló erővel és eszközökkel többet is tett, mint ami elvárható volt.

